

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

A NEMZETI KISEBBSÉGEK
ÉRTELMEZÉSÉNEK
KANADAI GYAKORLATA

Multikulturalizmus

1988-ban Kanadában elfogadták a kanadai kulturális sokszínűség törvényét, amely előremutató módon igyekszik szabályozni az országban élő nagyszámú etnikum egymáshoz való viszonyát. A törvény és annak alkalmazása számunkra is sok használható gondolatot tartalmaz, tanulmányozása és egyes elemeinek a beépítése hazai gyakorlatunkba elősegítheti társadalmunkban a faji, etnikai másság elfogadásának és megbecsülésének a kialakulását, a terminológia használata pedig a kisebbségi jogok nyugati felfogásához közeledést.

Történelme során Kanadának csaknem mindig etnikailag sokszínű lakossága volt. Az európaiak érkezése előtt területének egyedüli lakosai az egymástól is több csoportba elkülönülő őslakosok voltak (aboriginal peoples). Ma az őslakosok Kanada lakosságának 4%-át alkotják. Az első telepesek nagyrészt Angliából és Franciaországból érkeztek, így az angol és a francia nyelv használata terjedt el, s a kanadai alkotmány is e két nyelvet ismeri el az ország hivatalos nyelveként. Később más európai országokból is jöttek bevándorlók, az utóbbi évtizedekben pedig Afrika, Ázsia, a karibi térség és Latin-Amerika országai adják a betelepülők többségét. Napjainkban több mint száz etnikum létezik Kanadában, s 1986-ban három és fél millió kanadainak nem angol vagy francia volt az anyanyelve. Ugyanakkor az Ontariótól nyugatra fekvő összes tartományban és területen a lakosság többsége nem angol vagy francia származású volt.

(*A terminológia*) A heterogén népesség ellenére Kanadában nem használják a nemzeti kisebbségek megnevezést. E helyett arra mutatnak rá, hogy a különböző országokból érkezett bevándorlóknak más és más a kulturális hátterük, s ez az egyetlen lényeges jellemző, amely megkülönbözteti őket. Így a kisebbségekkel foglalkozó politika a kulturális sokszínűséget (multiculturalism) veszi alapul, s a különböző dokumentumokban is ezzel a terminológiával találkozhatunk. A faji, nemzeti vagy etnikai alapú, valamint a bőrszín és a vallás szerinti sokszínűséget Kanada alapvető jellegzetességének tekintik.

(*A gyakorlat*) Kanadában is – csakúgy, mint a többi nyugati demokráciában – az az álláspont uralkodik, miszerint a kisebbségi jogok az általános emberi jogok része. Kanada azonban túllép ezen, s bizonyos kisebbségi csoportoknak többletjogokat nyújt. Például az indiánok nem fizetnek adót a rezervátumban megkeresett jövedelmük után és ingyenes orvosi ellátásban részesülnek. Az utóbbi időben mind szélesebb körben terjedt el az a felfogás, hogy az országot alkotó két egyenjogú nemzethez (angol és francia) a harmadik, pontosabban az első nemzet, a bennszülöttek közössége is egyenjogú államalkotóként csatlakozik.

A kulturális sokszínűség fogalma a következőket jelenti:

– Híd, amely összeköti az embereket.

– Az újonnan Kanadába érkezettek hosszú távú integrálása a társadalomba. Fontos kü-

lönbséget tenni az asszimiláció (a többséghez való hasonulás) és az integráció (egyenlő részvétel egy közös társadalomban) között. Kanadában úgy tartják, hogy csak az utóbbival érhetőek el valós eredmények.

– A kanadai társadalom eltérő származású csoportjai egyenértékűségének a megteremtése, az egyenlő esélyek és a társadalomban való teljes értékű részvétel akadályainak eltávolításával.

– A kulturális sokszínűség „mindannyiunkat segít abban, hogy kellemesen viseljük másságunkat”.¹ Ezt a különböző származású kanadaiak között a kölcsönös tisztelet és megértés „hídjainak” a kiépítésével igyekeznek elérni.

E politika célja a nemzethez való tartozás érzésének² a kialakítása és erősítése: minden polgár legyen büszke arra, hogy kanadai, de egyszersmind őrizze meg saját nemzetének a hagyományait is.³

(A törvények) A kulturális sokszínűséggel kapcsolatos kormányzati álláspontot több okmányban rögzítették, s ezek szintézise adja Kanada multikulturális politikájának az elvi alapját.

1. *Törvény a hivatalos nyelvekről (Official Languages Act), 1969.* E törvény megerősíti az angol és a francia nyelv egyenlő helyzetét a kanadai szövetségi intézményekben. Megköveteli, hogy a kormány elősegítse azon hivatalos nyelvet beszélők támogatását, akik valamely tartományban kisebbségként élnek. Elismeri az angoltól és a franciától különböző nyelvek megőrzésének és fejlesztésének a jelentőségét. Ez az oktatásban is látszik: lehetőség van a legkülönbözőbb nyelvek tanulására, melyet a kormány külön erre a célra felállított intézmény (Heritage Languages Institute) keretében is támogat.

Azon tartományokban, ahol az oktatási rendszereken belül lehetőség van a hivatalosaktól eltérő nyelvek tanulására, a kurzusok beindításának a feltétele az, hogy legalább huszonöt szülőnek legyen ilyen igénye. Egyes esetekben a tartományi szabályozás a „megfelelő igény” kifejezéssel él ezen nyelvi kurzusok kapcsán.

2. *Állampolgársági törvény (Citizenship Act), 1977.* A kanadai állampolgárság megszerzését kiváltság helyett joggá teszik a feltételeket teljesítők számára. Ez azt a felfogást tükrözi, miszerint az ország állandó lakosai közösen érdekeltek a jövő alakításában, így azonos jogokkal és kötelezettségekkel kell felruházni őket.

3. *A Kanadai jogok és szabadságok alapokmánya (The Charter of Rights and Freedoms), 1982.* Az alapokmány 1982 óta a kanadai alkotmány része, az alapvető emberi jogok és szabadságok védelmezésével bizonyos kívánalmakat fogalmaz meg a kormányzati tevékenységgel szemben.

Az alapokmány 15. szakasza határozottan állást foglal amellett, hogy minden egyén egyenlő a törvény előtt és a törvény alkalmazásában, s joga van a törvény egyforma védelmére és kedvezményére. Bármiféle megkülönböztetés ellentétes az alkotmány szellemével, különösen az olyanok, amelyek faji, nemzeti vagy nemzetiségi, származási alapon, bőrszínén, nemen, életkoron, elméleti vagy fizikai fogyatékoságon alapulnak. Ezen túlmenően a szakasz nem zárja ki a hátrányos helyzetű egyének és csoportok pozitív megkülönböztetését.

A 27. szakasz kimondja, hogy az alapokmány legyen összhangban Kanada sokszínű kulturális hagyományának a megőrzésével és erősítésével. Nem engedi meg, hogy bárki gyűlöletet kelthessen a kanadai társadalom faji, vallási vagy kulturális csoportjaival szemben.

4. A kanadai kulturális sokszínűség törvénye (*Canadian Multiculturalism Act*), 1988. A törvény kötelezi Kanadát az egyenlőség elérésének aktív előmozdítására. Minden kanadaihoz szól, s célja, hogy a kulturális sokszínűség politikája minden kanadai polgárt gazdagítson és hozzásegítsen a sokszínűség leoptimalisabb kihasználásához:⁵

- gazdaságilag Kanadát erősebbé és versenyképesebbé teszi a foglalkoztatásbeli diszkriminációk megszüntetése, az eltérő kulturális háttérű munkavállalók együttes alkalmazása stb. által;

- társadalmi hatásait tekintve szavatolja, hogy mindenki otthon érezze magát kanadai hazájában, az egyéneket pedig mint egyenlő és aktív állampolgárokat szembeníti egymással;

- kulturális tekintetben szélesíti Kanada távlatait, lehetőségeit, s hozzájárul a sajátos kanadai identitás kialakításához;

- növeli Kanada nemzetközi hírnevét és befolyását.

Azért, hogy ezek az előnyök a gyakorlatban is megjelenjenek, a kanadai kormány elismeri és elősegíti azt a felfogást, miszerint a multikulturalizmus tükrözi a kanadai társadalom sokszínűségét mint a társadalom alapvető jellemzőjét. Támogatja a társadalom minden tagja és közös származású csoportja kulturális örökségének a megőrzésére irányuló törekvését, hiszen a sokszínűség értékes erőforrásokkal szolgál Kanada jövőjének az alakításához. Elősegíti minden egyén és közösség teljes és méltányos részvételét a kanadai társadalomban, s küzd mindennemű megkülönböztetés ellen. Arra ösztönöz minden kanadait, hogy az országot alakító kulturális hatások megismerése által használja ki azt az alkotóerőt, amely a különböző eredetű egyének és közösségek kölcsönhatásából ered. (Bővebben lásd az 1. számú mellékletet.)

(Az intézkedések) A kanadai kormány kizárja a megkülönböztetést az összes szövetségi intézmény esetében, s arra ösztönzi azokat, hogy legyenek tekintettel Kanada multikulturális realizására. A kormány igyekszik lehetővé tenni, hogy politikája és programja a kanadaiak igényeinek megfelelő és azok szolgáltatásai mindenki számára hozzáférhetőek legyenek. Így a társadalom minden tagja aktívan hozzájárulhat annak fejlődéséhez. Ennek feltétele, hogy intézményein keresztül a kormány hatékonyan kommunikáljon minden kanadaival, a társadalom jelenkori valóságának megismertetése és a kultúrák közötti megértés erősítése céljából. (Bővebben lásd a 2. számú mellékletet.)

A fenti politika gyakorlati megvalósításában nagy szerepet kap a multikulturalizmussal foglalkozó miniszter (jelenleg a kanadai hagyományok minisztere), aki a kulturális sokszínűség előmozdítása érdekében bármilyen általa megfelelően ítélt intézkedést meghozhat. Irányító munkáját a törvény a következő három területen hangsúlyozza:

1. Faji kapcsolatok és kultúrák közötti megértés (*Race Relations and Cross-Cultural Understanding*). A program célja a faji megkülönböztetés megszüntetése és a kultúrák közötti megértés fokozása az állampolgárok és a kanadai szervezetek körében.

2. Örökölt kultúrák és nyelvek (*Heritage Cultures and Languages*). Segíti a kanadaiakat kultúrájuk, nyelvük és etnokulturális identitásuk megőrzésében, fejlesztésében és másokkal való megosztásában.

3. A közösségi részvétel segítése (*Community Support and Participation*). Elősegíti minden egyén és közösség teljes és egyenértékű részvételét Kanada társadalmi életében.

Ezen túlmenően a miniszter bármely tartománnyal megállapodást köthet a kulturális

sokszínűség politikájának a végrehajtása céljából. A kormány jóváhagyásával a fenti cél érdekében más államokkal is köthet megállapodásokat.

Mint egyes nemzetközi szerződések aláírója, Kanada is kötelezettséget vállalt a faji diszkrimináció elleni tényleges lépések megtételére. Ezek közé tartozik a *Faji megkülönböztetés valamennyi formájának a kiküszöböléséről* szóló nemzetközi egyezmény, valamint a *Polgári és politikai jogok egyezségokmánya*. Kanada különös figyelmet szentel ezek betartásának.

(*Multikulturalizmus az oktatásban*) Kanada alkotmánya szerint az oktatás a tartományi kormányok hatáskörébe tartozik, melyek a helyi igények szerint alakíthatják ki az oktatási törvényhozást és rendszert. Ennek ellenére a szövetségi kormány kulcsszerepet játszik bizonyos területeken, így a hivatalos nyelvek oktatásában elfoglalt helyzetének a javítása terén is.

A multikulturalizmus a következő módokon jelenik meg az oktatásban:

- az oktatási rendszer elfogadja és tiszteletben tartja a tanulók etnikai és faji sokszínűségét;
- igyekszik olyan módon nevelni őket, hogy büszkékké legyenek kulturális örökségükre;
- küzd a tanulók egyenlőségének eléréseért, s felkészíti őket a kulturálisan sokszínű társadalomban való életre és tevékenykedésre.

A fenti célok elérése érdekében kidolgozott programok figyelembe veszik az etnokulturális kisebbségek igényeit. Lehetőséget nyújtanak minden tanuló számára, hogy megismerkedjen diáktársai kultúrájával. Szándékuk a rasszista viselkedés kiküszöbölése, s ezzel párhuzamosan elfogadható magatartási normák, valamint az eltérő kultúrájú személyek iránti tisztelet kifejlesztése. A programoknak az egyenlő lehetőségeket, valamint minden etnikai és faji csoport életesélyeinek az egyenértékűségét kell megteremteniük.

Kanadában különös figyelmet fordítanak a hivatalos nyelvek megjelenésére az oktatásban. A kanadai jogok és szabadságok alapokmánya szavatolja a Quebec tartományban élő angol anyanyelvűek és a Quebecen kívül élő francia anyanyelvűek számára azt a jogot, hogy a gyermekeiket a saját anyanyelvükön oktassák az iskolában. Kanada Legfelsőbb Bíróságának a döntése alapján a nyelvi kisebbségeknek azon joga, hogy anyanyelvükön részesüljenek iskolai oktatásban, magában foglalja azt a jogot is, hogy iskoláikat maguk igazgassák, s azok saját fennhatóságuk alatt működjenek. Ennek eredményeként jelenleg az indiánrezervátumokban található iskolák több mint 75%-a az ott élő indián törzsek fennhatósága alatt működik.

(*Az inuit autonómia*) Azon felfogás szellemében, miszerint a bennszülöttek közössége is egyenjogú államalkotó Kanadában, 1993 tavaszán Mulroney miniszterelnök megállapodást írt alá az észak-nyugati területek (North West Territories, a továbbiakban NWT) kelet-sarkkörti inuit (eszkimó) lakosságának képviselőivel egy inuit terület önkormányzati egység (Nunavut) 1999. évi létrehozásáról.

A megállapodás értelmében az NWT területéből 2,2 millió km² kerül a Nunavut terület joghatóságába, amelyből 350 ezer km² inuit tulajdonba megy át. 36 ezer km²-en megkapják a természeti kincsek kizárólagos kitermelési jogát, a szövetségi tulajdonban maradó területeken pedig a kitermelés hasznából 50%-os részesedést élveznek. (A terület óriási kiaknázatlan természeti kincsekkel rendelkezik.) 1999 után Nunavut szövetségi tulaj-

donban maradt területe Ottawa, valamint az inuit törvényhozás és a kormány egyenlően megosztott fennhatósága alá kerül. A végső döntési hatalom azonban szövetségi szinten marad. Az új területi törvényhozás és kormány képviseleti alapon jön létre, ami az inuit lakosság többsége esetén inuit önkormányzatot jelent (a terület összlakossága 22 ezer, ebből 18 ezer inuit). Nunavut tizennégy év alatt 1,15 milliárd kanadai dollár állami támogatást kap, amelyet oktatási-képzési, gazdaságfejlesztési és hagyományápoló célokra fordítanak. Nemzetközi kitekintésben a megindult folyamat természetesen marginális jelentőségű, jól példázza azonban a kanadai „jogegyenlőség megteremtésének az elve” megjelenését a gyakorlatban.

(*Miért sikeres?*) A kanadai kisebbségi politika sikerének a titka tehát az, hogy

- tiszteletben tartja és ápolja az egyének eltérő származását;
- a társadalom minden tagját egyenlőként kezeli, nem az eltéréseket, hanem az azonosságokat hangsúlyozza;
- a kormányzat tudatosan törekszik szándékai deklarálására, s erre minden eszközt meg is ragad.

1. számú melléklet

A multikulturális politika céljai

Kanada kormánya:

a) Elismeri és elősegíti azt a felfogást, miszerint a multikulturalizmus tükrözi a kanadai társadalom kulturális és faji sokszínűségét, valamint támogatja a kanadai társadalom minden tagjának kulturális öröksége megőrzésére, erősítésére és egymással való megosztására irányuló törekvést.

b) Elismeri és elősegíti azt a felfogást, miszerint a kulturális sokszínűség a kanadai társadalom alapvető jellegzetessége, amely felbecsülhetetlen értékű erőforrásokkal szolgál Kanada jövőjének alakításához.

c) Származásra való tekintet nélkül elősegíti az egyének és közösségek teljes és méltányos részvételét a kanadai társadalom formálásában. A kormány feladatának tekinti a megkülönböztetés forrásainak és a társadalmi részvételt akadályozó előítéleteknek az azonosítását és megszüntetését.

d) Elismeri a közös származású közösségek létezését, s azt, hogy ezek gazdagítják a kanadai társadalmat, s támogatja további fejlődésüket.

e) Tiszteletben tartva és nagyra értékelve sokszínűségüket, lehetővé teszi, hogy minden egyén egyenlő elbánást és védelmet élvezzen a törvény előtt.

f) Arra ösztönzi és olyan módon segíti a kanadai társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai szervezeteket, hogy tartsák tiszteletben Kanada kulturális sokszínűségét, s működésük során legyenek tekintettel rá.

g) Elősegíti a megértést és az alkotóerőt, amely a különböző eredetű egyének és közösségek kölcsönhatásából ered.

h) Előmozdítja a kanadai társadalom sokféle kultúrájának a megismerését és megbecsülését. Arra ösztönzi a kanadaiakat, hogy megértsék az országot alakító sokfajta kulturális hatást, s maguk is részt vegyenek kulturális tevékenységekben.

i) Fenntartja és fokozza az angoltól és a franciától eltérő nyelvek használatát, miközben erősíti Kanada hivatalos nyelveinek a helyzetét.

2. számú melléklet

Intézkedések a multikulturális politika megvalósítása érdekében

Kanada kormánya az összes szövetségi intézmény esetében:

a) Lehetővé teszi, hogy bármilyen származású kanadai egyenlő esélyekkel rendelkezzen a szövetségi intézményekben való alkalmazása és előmenetele tekintetében.

b) Elősegíti az olyan politikákat, programokat és gyakorlatot, amely származásukra való tekintet nélkül javítja az egyének és közösségek képességét arra, hogy hozzájárulhassanak Kanada fejlődéséhez.

c) Támogatja azon intézkedéseket, amelyeknek a célja a kanadai társadalom jelenkori valóságának a megismertetése a legszélesebb körben, hogy a kultúrák közötti megértést és tiszteletet elmélyítse. Ez tisztességes tájékoztatási gyakorlatot⁶ feltételez, amelyben a tájékoztatás a különböző háttérű kanadaiakat úgy ábrázolja, mint akik a társadalom fejlődését egyforma mértékben mozdítják elő. A tájékoztatásnak el kell kerülnie az egyoldalúságot és a sztereotípiák alkalmazását, hiszen ezek a társadalomban való egyenértékű részvétel akadályai lehetnek.

d) Támogatja statisztikai adatok gyűjtését, melynek célja olyan politika, program és gyakorlat kifejlesztése, amely figyelembe veszi Kanada kulturálisan sokszínű realitását.

e) Arra ösztönzi a szövetségi intézményeket, hogy lehetőségeiknek megfelelően vegyék hasznát a különböző háttérű egyének nyelvtudásának és eltérő kultúrájának.

f) Arra ösztönzi a szövetségi intézményeket, hogy általánosságban Kanada multikulturális realitását tekintetbe véve végezzék tevékenységüket.

JEGYZETEK

- 1 Multiculturalism helps all of us to feel comfortably with our differences.
- 2 Sense of belonging.
- 3 We can be proud of being Canadian and of our roots at the same time.

- 4 Where numbers warrant.
- 5 Multiculturalism policy is for all Canadians: the programs benefit all Canadians and helps us make the most of our diversity.
- 6 Fair communication practices.

IRODALOM

- 1 The Canadian multiculturalism act, a guide for Canadians. Published by Multiculturalism and Citizenship Canada, Communications Branch, 1990.
- 2 Multiculturalism: What is it really about? Multiculturalism and Citizenship Canada, 1991.
- 3 Minorities and the Canadian experience, demography, legislation, programs. A background paper prepared for the CSCE meeting of experts on National Minorities. Geneva, July 1991.
- 4 Minorities and the Canadian experience, educat-

- ion. A background paper prepared for the CSCE meeting of experts on National Minorities. Geneva, July 1991.
- 5 The charter of rights and freedoms, a guide for Canadians. Published by Multiculturalism and Citizenship, Communications Branch, 1992.
- 6 A kanadai jogok és szabadságok alapokmánya, kiadvány olyan kanadaiak számára, akiknek első nyelvük nem angol és nem francia. Multiculturalism and Citizenship Canada.